

# МЕНЕДЖМЕНТ В ОСВІТІ

УДК 94 (07)

Т.Б. Гриневич, Л.В. Цубов

Національний університет "Львівська політехніка"

## ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ НАВЧАННЯ

© Гриневич Т.Б., Цубов Л.В., 2013

Аналізуються особливості та проблеми викладання "Філософії глобальних проблем сучасності" для студентів вищих навчальних закладів економічного профілю навчання. Пропонуються варіанти інтеграції її навчального матеріалу із економічними дисциплінами. Наведено приклади навчальних тем та проблем, вивчення яких необхідне для поглиблення розуміння студентами світових глобальних проблем та економічних процесів.

Ключові слова: філософія глобальних проблем сучасності, глобалістика, економічні процеси, інтеграція.

T.B. Hrynevych, L.V. Tsubov

Lviv Polytechnic National University

## THE PROSPECTIVES OF TEACHING PHILOSOPHY OF MODERN GLOBAL PROBLEMS FOR STUDENTS OF ECONOMIC FIELD OF STUDYING

© Hrynevych T.B., Tsubov L.V., 2013

In the article peculiarities and problems of teaching "Philosophy of Modern Global Problems" for students of economic field of studying are analyzed. The options of its teaching materials integration with economical subjects are recommended. The examples of teaching themes and problems, studying of which are necessary for students' deeper understanding of world global problems and economical processes are given.

Key words: philosophy of modern global problems, globalistics, economical processes, integration.

**Постановка проблеми.** Центральне місце серед викликів часу, які постали перед сучасним людством, посідає вирішення глобальних проблем світу. Суспільство XXI ст. існує в умовах всезагальної інтеграції, тому проблеми, із якими стикаються мешканці однієї частини Землі, неодмінно знайдуть свій відгук в іншій її частині. Глобальна система взаємозв'язків диктує і потребу спільного вирішення проблем людства, адже лише за такої умови можливо їх реально вирішити. Саме тому перед сучасною освітою стоїть завдання едукативної широкості населення у питанні глобальних проблем сучасного світу. Навчальною дисципліною у вітчизняній вищій освіті, яка покликана вирішити це освітнє завдання, є курс "Філософія глобальних проблем сучасності".

Динамічний суспільний розвиток вимагає постійної адаптації змісту освіти та навчальних методологій до нових реалій життя. Розробляючи увесь комплекс навчальних дисциплін, що повинні входити до освітнього курсу на оволодіння певними професійними знаннями, уміннями та навичками, необхідно визначити роль та завдання кожної дисципліни для фахової едукції молодого спеціаліста. Тому важливим є визначення особливостей викладання такої нової для сучасної української вищої школи дисципліни, як “Філософія глобальних проблем сучасності”. Однією із наріжних проблем у вирішенні таких питань є окреслення можливих напрямків викладання навчального матеріалу з “Філософії глобальних проблем сучасності” для оптимальнішого виконання освітніх завдань у сфері економічної освіти.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій** показує, що у сучасній науково-методологічній та освітній літературі чимало уваги приділяється проблемі визначення змісту освіти. Встановлюються цілі вивчення у вищих навчальних закладах тих чи інших обов’язкових та вибіркових курсів із різноманітних гуманітарних дисциплін. Окреме місце серед них відводиться викладанню навчального предмета “Філософія глобальних проблем сучасності”. Мета, завдання та основна проблематика під час оволодіння знаннями, уміннями та навиками із курсу окреслюється у навчальних та робочих програмах, розроблених у навчальних закладах. Зокрема варто відзначити навчальну програму, розроблену у Київському національному економічному університеті, відображену у затвердженому МОН України посібнику В. Арутюнова та В. Свінцицького [2]. Утім серед сучасної літератури немає праць, присвячених саме питанню викладання навчального матеріалу з філософії глобальних проблем для студентів економічного профілю навчання.

**Цілі статті.** Важливою проблемою для сучасної навчально-методологічної науки є заповнення прогалин через відсутність публікацій, які б розглядали питання викладання курсу “Філософія глобальних проблем сучасності”, для освітніх потреб студентів економічного профілю навчання. Необхідним є висвітлення тем та проблем, де можливою є інтеграція науки глобалістики з економічними дисциплінами, показати можливі шляхи викладання та застосування конкретних навчальних прийомів під час вивчення дисципліни студентами-економістами.

**Виклад основного матеріалу.** Навчальна дисципліна “Філософія глобальних проблем сучасності” має безпосередній зв’язок із науковою глобалістикою, яка займається вивченням глобальних проблем людства, їх прогнозуванням та напрацюванням проектів вирішення. Сама ж дисципліна, що пропонується для вивчення у вітчизняних ВНЗ, покликана дати уявлення про філософські підходи до аналізу глобальних проблем сучасності і способів їх вирішення, сформулювати теоретичні знання про них та ціннісні орієнтири для поведінки у сучасному світі.

Викладання дисципліни “Філософія глобальних проблем сучасності” стикається із багатьма важливими проблемами. Першою із них є новизна самої науки “глобалістика” для вітчизняного простору вищої освіти. Попри її міждисциплінарність та пов’язаність з іншими науковими напрямками вивчення глобальних проблем сучасного світу, має глибоку своєрідність дослідницьких теорій та методологій, ідейне наповнення предмета дослідження. Постійні зміни, що відбуваються у сучасному світі, вимагають оновлення як теоретичної, фактологічної, так і методологічної бази наукової глобалістики.

Особливо перспективним є викладання дисципліни “Філософія глобальних проблем сучасності” саме для студентів економічного профілю навчання. Адже оволодіння знаннями у системі наукової глобалістики може бути дуже перспективним для їх подальшої науково-дослідницької роботи. Саме економісти можуть займатися вивченням багатьох глобальних проблем, які мають економічний характер або навіть дотичні економічно-господарські складові. Макроекономічні дослідження є необхідною першочерговою складовою сучасної глобалістики. Це, своєю чергою, робить необхідним ґрунтовне залучення економістів до розроблення глобалістичних теорій та прогнозів.

На початковому етапі вивчення “Філософії глобальних проблем сучасності” необхідно окреслити місце дисципліни у системі наукового знання. Тут потрібно звернути увагу студентів на

її значення для аналізу глобальних проблем у межах економічних наук. Міждисциплінарність глобалістики передбачає її взаємозв'язок із іншими науками, і, зокрема, з економікою. Тому економічний понятійний апарат та наукова методологія досліджень є неодмінною складовою і глобалістичних досліджень. Для студентів можна показати її зв'язок з різними галузями економічного знання. Так, зокрема, необхідним є визначення важливості наукових дисциплін міжнародної економіки та економічної географії для глобалістики. Вивчаючи методологічні засади глобалістики, потрібно наголосити на вагомості у дослідженнях спеціальних наукових методів із сфери економіки. Варто запропонувати студентам провести порівняльний аналіз методів прогнозування у глобалістиці та економічних науках. Використовуючи різноманітні прогностичні методи та технології, вони можуть самостійно скласти невеликий прогноз розвитку економічної динаміки та включити до свого аналізу чинники політичного та соціального життя, щоб дослідження мало всеохопний характер. Власні спостереження можна зіставити із уже існуючими науковими прогнозами. Таким, особливо важливим для майбутніх економістів, може стати оволодіння “методом екстраполяції тенденцій розвитку” та методами моделювання [2, с. 58–69].

Вивчаючи курс, потрібно звернути увагу студентів на зв'язки та співпрацю різноманітних міжнародних організацій та наукових центрів у галузі глобалістичних досліджень із міжнародними економічними організаціями, фондами та інститутами. Зокрема, варто виділити діяльність “Римського клубу” у координації своїх наукових пошуків із міжнародними організаціями. При цьому студенти оволодівають необхідними знаннями про організаційну структуру та цілі міжнародних організацій, особливості їх діяльності, отримують також знання про методологію визначення “межі зростання” та моделювання світової динаміки розвитку економіки на підставі глобальної моделі Дж. Форрестера, які є домінуючими інструментаріями практик “Римського клубу”. Звертаючись до діяльності Інституту всесвітніх спостережень у США та його співпраці з Генеральною Асамблеєю ООН, студенти ознайомлюються із концепціями “сталого розвитку” та межами економічного зростання у світі. Також їх варто ознайомити із дослідницькими школами “контрольованого глобального розвитку” Д.М. Гвішиані та “світ-системного аналізу” І. Уоллерстайна. Перша із них розглядає світову соціальну еволюцію через призму методологій історичного матеріалізму, а отже, відводить ключову роль у ній економічним чинникам. Натомість друга звертає велику увагу на проблеми економічного розвитку та їхній зв'язок зі світовими кризами цивілізації.

Особливо важливим у курсі “Філософії глобальних проблем сучасності” є вивчення різноманітних філософських концепцій, які б торкалися питань існування людства у світі через призму вирішення реальних проблем цілого світу. Увагу студентів-економістів необхідно звернути на ідеї, які б тією чи іншою мірою стосувались взаємозв'язку означеної проблематики із економічними процесами. Навчальна дисципліна дасть змогу розглянути численні філософські підходи до розуміння та оцінки різних явищ економічного життя. Розглядаючи ранні філософські теорії, що звертались до пояснення проблем людства, треба звертати увагу на ідеї різноманітних релігій. Так, можна показати розуміння господарсько-економічного боку життя людей в індуїзмі та буддизмі, де важливим постулатом для уникнення світових катастроф є дотримання людством дхарми – космічного закону, який наказує суспільним групам виконувати визначену для них діяльність. Серед них є і правила господарського життя, торгівлі та професійної моралі для каст основних виробників в індійському суспільстві – вайшіїв та шудр. У китайській філософії потрібно зосередитись на настановах Конфуція та інших учителів мудрості щодо їх рекомендацій правильного “відповідного до Небесного порядку” стилю ведення господарства та торгівлі [7, с. 68–74]. Розглядаючи християнські ідеї, слід звернути увагу на те, що біблійні та церковні настанови часто вважали економічну складову життя однією із головних у процесі “викуплення” людства. Переплетіння проблем морально-духовного життя та процесів накопичення матеріальних статків визначало спрямованість людства або на спасіння, або на загибель під час вселенських апокаліптичних катастроф.

Серед зачинателів наукового дослідження проблем цілого людства були мислителі XVIII–XIX ст. Ш.Л. де Монтеск'є, А. Тюрго, Г. Бокля. Вони відстоювали концепцію географічного детермінізму усіх особливостей народів світу та процесів, що з ними відбувалися. Також економічний бік існування націй вони окреслювали особливостями географічної локалізації. Окремо

можна виділити погляди французького економіста та політика А.Р.Ж. Тюрго, який розробив теорію економічного лібералізму та розглядав макроекономічні процеси у зв'язку із політичними та моральними проблемами народів [11]. Особливо важливим є вивчення концепції англійського економіста Томаса Мальтуса, який першим вивчив закономірності зв'язків чисельності населення із природними ресурсами, що споживаються, а також відображення їх на економічних процесах [9]. Не менш значущим є вивчення ідей К. Маркса. Варто звернути увагу студентів на комплексний характер його концепції, що намагалась через економічні процеси пояснити усі сторони життя людства. Також варто вказати на вплив марксистського історичного матеріалізму на розроблені у комуністичних країнах концепції розвитку усього світового соціуму.

Вивчаючи новітні глобалістські концепції та висвітлюючи у них проблеми економічного розвитку, треба звернути увагу на такі теорії, як "Світова динаміка" (Дж. Форрестер), "Ліміти зростання" (Д. Г. Медоуз, Д. Л. Медоуз, Дж. Рандерс, В. Беренс), "До повної зайнятості і стабільності цін" (П. Макрекен), "Південь – Північ" (В. Брандт, Е. Хіт, У. Пальме та ін.), "Перебудова міжнародного порядку" (Я. Тінберген), "Майбутнє світової економіки" (В. Леонтьєв). Окремо можна виділити теорію О. Тоффлера про хвилеподібний розвиток технологій та господарсько-економічних процесів, впливи технологічних революцій (аграрної, промислової, наукової) на усі сторони суспільного життя [10].

Вивчаючи проблеми цивілізаційних процесів у сучасному світі, необхідно звернути увагу на теорії майбутнього становища глобального соціуму. Тут варто зосередитись на ідеях видатного американського фінансиста Дж. Сороса про можливий згубний вплив на людську цивілізацію негативних тенденцій у розвитку ринкових відносин. Також потрібно звернути увагу на погляди відомого дослідника Ф. Фукуями, який вивчав взаємозв'язок еволюції капіталізму та сучасних світових цивілізацій [13].

Звертаючись до вивчення теми місця України у сучасних глобальних подіях, студенти мають великі можливості для самостійного вивчення та дослідження ролі України у світових економічних процесах. Маючи певний багаж знань про функціонування вітчизняної та світової економічної системи, студент може провести аналіз теперішніх взаємозв'язків та прогнозувати їх майбутні особливості. Важливим є оволодіння студентами навиків моделювання перебігу економічних процесів в Україні під впливом змінних чинників у світовій економіці. Зокрема, як зразок для моделювання, можна використати аналіз ситуацій із світовими економічними кризами, коливаннями цін на енергоносії, курсами валют тощо. Також необхідно розширювати фактологічну базу чинників впливу подій політичної, соціальної та інших сфер життя людства.

Залучаючи студентів до самостійних дослідницьких пошуків, доцільно провести опрацювання практичних завдань з теми "Глобальні економічні проблеми" через написання рефератів та наукових проєктів. Студент, розкриваючи проблему, повинен зібрати статистичні дані, які б відображали динаміку розвитку різноманітних економічних процесів. На їх основі він повинен зробити висновки про особливості та закономірності їх перебігу. У своїх дослідженнях студенти повинні провести зіставлення даних про економічний розвиток із фактами, що належать до екологічної, політичної та соціальної сфер глобальних проблем людства. обов'язковою частиною роботи є проведення аналізу взаємозв'язку та взаємовпливу різних світових процесів. Студент повинен самостійно виділити значущі для нього економічні проблеми глобального характеру. Свої спостереження він має зіставити із відомими висновками та концепціями, розробленими у сучасній світовій та вітчизняній науці. Під час роботи рекомендується, використовуючи дані про динаміку розвитку різноманітних процесів та опрацьовуючи їх за вибраною прогностичною методикою, запропонувати студентам власний прогноз еволюції певних економічних явищ у майбутньому. Звертаючись до знань, отриманих під час вивчення різноманітних дисциплін, студент може запропонувати власні шляхи вирішення глобальних економічних проблем сучасного людства. Отже, працюючи над індивідуальним завданням, студент займається справжньою дослідницькою роботою, виявляє свої творчі здібності. Оволодіває методикою збору та опрацювання необхідного фактологічного матеріалу, його верифікацією, вчиться застосовувати технології прогнозування на практиці, отримує навик аналітичної роботи з інформацією, підведення підсумків та виділення необхідних висновків.

**Висновки.** Отже, наведений матеріал свідчить про важливість викладання дисципліни “Філософія глобальних проблем сучасності” для студентів економічного профілю навчання. Продемонстровані приклади показують широкі можливості для адаптації навчального матеріалу до потреб економічної освіти. Інтеграція із економічними дисциплінами наблизить предмет до професійних зацікавлень та потреб студентів. Також вивчення глобалістики сприятиме розширенню загальноінтелектуального кругозору студентів, а також впливатиме на формування їх ціннісних орієнтирів, сприятиме вихованню молоді.

**Перспективи подальших досліджень.** Цю роботу можна розширити багатьма іншими прикладами викладання навчального матеріалу та розвинути у ґрунтовне монографічне дослідження, яке б ширше висвітлювало як самі проблеми змісту освіти у ВНЗ економічного профілю навчання, так і розбудовувало методологічну базу роботи у напрямку викладання дисципліни “Філософія глобальних проблем сучасності”.

1. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) // *Вища освіта України*. – 2001. – № 1. – С. 11–17. 2. Арутюнов В.Х., Свінцицький В.М. Філософія глобальних проблем сучасності: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2003. – 90 с. 3. Гаврилишин Б. Дороговкази на майбутнє. До ефективніших суспільств: доповідь Римському клубу. – К., 1990. 4. Глобальні трансформації і стратегії розвитку / О.Г. Білорус та ін. — К.: Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України, 1998. 5. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. – М., 1991. 6. Ковальчук В.М. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / В.М. Ковальчук, М.В. Лазарович, М. І. Сарай. – К.: Знання, 2008. – 647 с. 7. Конфуцій. Уроки мудрости. – Харьков: Фолио, 2002. – 958 с. 8. Кузьменко В.Л., Романчук О.К. На порозі надцивілізації (роздуми про майбутнє). – Львів, 1991. 9. Мальтус Т.Р. Опыт закона о народонаселении / пер. И.А. Вернера. – М.: Библиотека экономиста, 1895. – 318 с. 10. Тоффлер А. Футурошок. — СПб.: Лань, 1997. 11. Тюрго Ж. Избранные экономические произведения. – М.: Соцэкгиз, 1961. 12. Футурологические концепции эволюции цивилизации // *Современные социально-политические теории*. – М., 1991. 13. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. – Ростов-на-Дону: Час, 2006. – 264 с. 14. Щерба С. Філософія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С.П. Щерба, В. К. Щедрін, О. А. Заглада; за заг. ред. С. П. Щерби. — К.: МАУП, 2004. — 216 с.